

GOSPA BLAŽA JURJEVA U ŠIBENIKU

Davor Domančić

U Šibeniku se sačuvalo samo jedno djelo Blaža Jurjeva Trogirana: njegov poliptih iz romaničke crkve Sv. Krševana, koji se sada nalazi u tamošnjoj zbirci umjetnina u crkvi Sv. Barbare. Ono je jedino do sada ukazivalo na prisustvo tog slikara u Šibeniku, budući da poznati i objavljeni dokumenti o radu tog marljivog trogirskog majstora ne spominju da je tamo bio niti da je radio za taj grad.

Nedavno pronađena Blaževa slika Gospe s djetetom u šibenskoj umjetničkoj ostavštini¹⁾ obogaćuje ne samo njegovo djelo već još i više osvjetljava pogodnu umjetničku sredinu XV stoljeća u Šibeniku, koji je okupio u vrijeme gradnje svoje stolnice mnoge graditelje, kipare i slikare. Osim Blaža tu se još javljaju u prvoj polovici tog stoljeća i kasnije Nikola Vladanov i Dujam Vušković s pomoćnikom Antunom Restinovićem, najznačajniji slikari gotičkog slikarstva u Dalmaciji.²⁾

Slika Gospe s djetetom rađena je temperom na dasci, sadašnje veličine 46,7 x 30,3 cm. Gospa je prikazana do pasa i na lijevoj strani drži dijete Krista. Obučena je u haljinu crvene boje, što je vidljivo na prsima i okraju lijevog rukava. Plašt joj je tamno modrosiv ukrašen tanko crtanim stiliziranim biljnim ukrasom žućkaste boje. Postava mu je jasno zelena otkrivena na Gospinoj ljevici. Koprena bjelkaste boje, obrubljena žućkastom vrpcom uz rub i poprijeko, spušta joj se s glave na ramena. Krist je obučen u haljinu iste crvene boje kao i haljina njegove majke. Put im je

¹⁾ Slika se nalazila u obitelji Gilardi u Šibeniku od koje je nasljedstvom nedavno prešla u posjed Marka Ivanovića u Sutivanu na Braču. Slika je otkupljena za Muzej grada Šibenika. D. Domančić, *Novo djelo Blaža Jurjeva u Šibeniku*, Telegram 19, Zagreb 1972, str. 15.

²⁾ K. *Prijatelj*, Bibliografski i biografski podaci o majstorima dalmatinske slikarske škole, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 17, Split 1968, str. 343—345.

svijetlo ružičasta s istaknutim rumenilom na obrazima. Usnice su joj jasno crvene a kosa žutosmeđa, kod Krista u gustim kovrčama. Cvijet je u njihovim rukama ružičast. Pozadina je prekrivena zlatnim listićima na kojoj su utisnuti svetokrugovi ukrašeni utisnutim kružićima i točkicama stvarajući niz lukova, cvjetiče i zrake.

Već su na prvi pogled uočljive odlike Blaževa slikarskog djela. Sličnost, pače istovjetnost djeteta s onim na njegovu poliptihu u trogirskoj stolnici³⁾ i u zbirci šibenske crkve Sv. Barbare⁴⁾ je očita, ili pak lice djeteta s onim na slici Gospe u ružičnjaku u trogirskoj stolnici.⁵⁾ Očita im je zajednička nezgrapnost oblika djetetova tijela i stava te njegova pogleda u prazno. Gospino je lice slično sa svim licima Gospâ na njegovim slikama.⁶⁾ Izrazito je oblikovanje zaobljenih obraza, čela i vrata, istaknutog podbratka, izbuljenih očiju i nabubrelih kapaka. I ruke su iste s izduljenim prstima, koji su na Gospinoj ljevici zrcalno isti s onima lika sv. Magdalene na njegovu poliptihu u trogirskom dominikanskom samostanu.⁷⁾ Slična im je i Gospina koprena s onom na spomenutom liku sv. Magdalene, njenim blagim nabiranjem uz obraze i na ramenima.

Iste su i Blaževe boje, od baršunasto crvene do jarko zelene. Brokatno ukrašavanje plašta nalazimo na Gospi spomenutih poliptiha u Trogiru i Šibeniku. Isti je način ukrašavanja svetokruga s utisnutim kružićima i točkicama koji stvaraju cvjetiče i lukove. Motiv cvijeta, koji sažimlje odnos majke i djeteta, vidljiv je na Gospi u ružičnjaku i šibenskom poliptihu.

Današnji oblik slike nije izvoran. Samo je donji rub ostao nepromijenjen dok su strane i gornji oblik dio slike u novije vrijeme rezani. Gornji je dio očito skraćen i u odnosu na skućeni prostor oko svetokruga. Vjerojatno je u prošlom stoljeću otkinut rub uokolo slike na kojem su mogli biti tragovi gotičkog okvira da bi se mogla smjestiti u okvir XIX stoljeća u kojem je slika nađena. Stoga se može pretpostaviti, prema veličini slike i sadržaju, da je ona mogla biti dio jednog poliptiha, i to središnji dio gornjeg dijela, kao što ga nalazimo na Blaževom velikom poliptihu crkve Svih svetih u Korčuli.

Očito je, dakle, da ova novootkrivena slika Gospe s djetetom pripada djelu Blaža Jurjeva i da se na njoj prepoznavaju sve odlike njegova slikarstva koje pokazuju umjetnikov vlastiti izraz u gotičkom slikarstvu Dalmacije XV stoljeća.

³⁾ K. *Prijatelj*, Slikar Blaž Jurjev, Zagreb 1965, sl. 20; I. *Fisković*, Slikar Blaž Jurjev, Mogućnosti, Split 1965/XII, br. 12, str. 1290.

⁴⁾ K. *Prijatelj*, n. dj., sl. 60.

⁵⁾ *Isti*, n. dj., sl. 27.

⁶⁾ *Isti*, n. dj., sl. 14, 20, 27, 28 i 45.

⁷⁾ *Isti* n. dj., sl. 38.

Po svojoj umjetničkoj vrijednosti ovo djelo spada u zrelo razdoblje Blaževa stvaranja tridesetih godina XV stoljeća, oko vremena nastanka poliptiha u trogirskoj stolnici koji je slikan 1435. godine,⁸⁾ odnosno u sklop njegovih najboljih ostvarenja koja K. Prijatelj ocjenjuje da su nastala u to vrijeme.⁹⁾

Obzirom na šibensko porijeklo ove slike, treba naglasiti i Blaževo znatnije prisustvo u Šibeniku, bilo da je boravio tamo na radu, bilo da je iz Trogira, gdje se spominje od 1429. do 1442. godine,¹⁰⁾ slao tamo svoje radove. Time je, dakle, mogao i on utjecati na razvoj gotičkog slikarstva u tom gradu, čiji je glavni predstavnik u to vrijeme Nikola Vladanov po kojem K. Prijatelj izvodi osebujnost šibenskog gotičkog slikarskog kruga XV stoljeća.¹¹⁾

Prigodom popravka slike¹²⁾ utvrđeno je da je bila prebojana na način da su zadržani osnovni obrisi likova, nabori haljina, izrazi likova i osnovne boje. Time slika nije izgubila od svoje bitne stilske određenosti te se i prije zahvata mogla ocijeniti njena stil-ska pripadnost. Naravno da je slika uz to potamnijela pod premazom laka i prašine, a zlatna je pozadina bila prebojana zlatnom purpurinom, što je sve popravkom skinuto. Teško je utvrditi starost tog premaza, ali način na koji je izveden svjedoči o nastojanju da se ne izmijene osnovne odlike slike. Mala oštećenost izvornog sloja boje što je utvrđena nakon čišćenja nuka na pomisao da je oku posmatrača smetalo i najmanje oštećenje slike pa se novim premazom nastojalo vratiti njen prvotni sjaj, što je moglo nastati i ne mnogo kasnije od nastanka slike.

Ta pojava i način preslikavanja nije osamljen. To se već zateklo na slikama XV stoljeća, a i na onima iz XIII i XIV stoljeća koje su bile popravljane u restauratorskoj radionici Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

Najočitiji je primjer zatečen na slici Gospe s djetetom s oltara obitelji Garagnin¹³⁾ u trogirskoj stolnici, koju je G. Gamulin pripisao Quiriziju da Murano.¹⁴⁾ Put i haljina Gospe i djeteta bili su preslikani ne mijenjajući bitno izvorni izgled, a na nebu krajolika u pozadini otkriveni su oblaci na donjem prvotnom sloju. Snimak

⁸⁾ C. Fisković, Poliptih Blaža Jurjeva u trogirskoj katedrali, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 14, Split 1962, str. 124.

⁹⁾ K. Prijatelj, n. dj. (3), str. 30—31.

¹⁰⁾ K. Prijatelj, n. dj., (2), str. 343.

¹¹⁾ K. Prijatelj, Prilog poznavanju zadarskog i šibenskog slikarstva XV stoljeća, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 8, Split 1954, str. 79.

¹²⁾ Sliku je popravio Filip Dobrošević u restauratorskoj radionici Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu tijekom lipnja i srpnja 1972. godine.

¹³⁾ C. Fisković, Opis trogirске katedrale iz XVIII stoljeća, Split 1940, str. 9.

¹⁴⁾ G. Gamulin, Ritornando sul Quattrocento, Arte veneta XVII, Mleci 1963, sl. 12 i str. 18; isti, Stari majstori u Jugoslaviji II, Zagreb 1964, str. 20 i tb. 17.

slike s X-zrakama pokazao je trag čempresa pod krajolikom pozadine što svjedoči o izmjeni prve zamisli slike. Gospin plašt s brokatnim zlatnim ukrasom nije bio preslikan. Pod preslikom je prvotna površina slike bila dobro sačuvana. Sve je ovo navodilo na vrlo rani nastanak preslika koji i u ovom slučaju nije bitno izmijenio stilske odlike slike.

Takav preslik nađen je i na likovima Gospe i sv. Ivana uz slikano raspelo Paola Veneziana u dubrovačkoj dominikanskoj crkvi¹⁵) iz polovice XIV stoljeća. Slike su bile preslikane na način da je bio zadržan izvorni oblik obrisa lika, nabora haljina i lica, samo što je ton boje bio tamniji. Bio je prevučen i novi sloj pozlate s listićima, što je bilo učinjeno i na samom raspelu.¹⁶)

Sličan preslik je imala i slika Gospe s kraja XIV stoljeća u crkvi Sv. Križa u Šibeniku.¹⁷)

Na dvije pak romaničke slike u Splitu taj se preslik mogao i vremenski odrediti. Gospa Žnjanska ima dva slikana sloja: donji iz XII i gornji iz XIII stoljeća.¹⁸) Na njoj je u razmaku od jednog stoljeća, ili manje, izmijenjena prvotna slika zadržavajući osnovni raspored likova, što više svjedoči o izmjeni ukusa nego o potrebi obnavljanja oštećene slike.

Sustjepanska pak Gospa iz XIII stoljeća doživjela je preslik u XV stoljeću, što je vidljivo iz ostatka gotičkog ukrasa cvjetne lozice na rubu haljine i na pozadini slike.¹⁹)

¹⁵) *Isti*, n. dj. Un crocefisso di maestro Paolo ed altri due del trecento, *Arte veneta XIX, Mleci 1965*, sl. 35, 36 i 37.

¹⁶) G. Gamulin je pogrešno utvrdio (n. dj., str. 36; *isti*, Jedno nepoznato Paolovo raspeće i problem oko njega, »Dubrovnik« 3, Dubrovnik 1965, str. 33) da je raskošni okvir raspela nastao kasnije u XV stoljeću. Tome se protiviti sama konstruktivna povezanost slikane daske i okvira te pozlate koja neprekinuto teče sa slike na okvir. Ukrasni je pak motiv srodan okviru s Paolova poliptiha na Krku (*R. Pallucchini*, La pittura veneziana del trecento, Mleci — Rim 1964, sl. 49 i 50; *V. Zlamalik*, Paolo Veneziano i njegov krug, Zagreb 1967, str. 28) i uopće ukrasnoj skulpturi XIV stoljeća u Mlecima (*L. Planiscig*, *Geschichte der venezianischen Skulptur im XIV. Jahrhundert*, Beč — Leipzig 1916, sl. 72 i 73). Likovi pak proroka i dva anđela s kadionicom potsećaju svojim licem na likove upravo s Paolovih slika s osebujnim češljanjem kose, posebno anđela koji imaju razdjeljak po sredini s posebnim uvijanjem kose nad čelom (*R. Pallucchini*, n. dj., sl. 73). Ovo posljednje je osobitost mletačke skulpture XIV stoljeća. Stoga treba taj okvir Paolova raspela u Dubrovniku smatrati istovremenim s raspelom. To je ujedno najraskošniji ukras jednog raspela tog vremena. Jedino su okviri Gospe i sv. Ivana doživjeli preinake jer je nad donjim okvirom, koji također potsjeća na okvire Paolovih slika (*R. Pallucchini*, n. dj., sl. 49 i 50), postavljen novi ukras isto gotičkog sloga.

¹⁷) G. Gamulin, *Bogorodica s djetetom u staroj umjetnosti Hrvatske*, Zagreb 1971, tb. XIV.

¹⁸) C. Fisković, *Neobjavljena romanička Gospa iz Splita*, *Peristol* 8—9, Zagreb 1965—66, str. 24.

¹⁹) C. Fisković, *Neobjavljena romanička Madona u Splitu*, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 12, Split 1960, str. 94.

Ovoj bi se pojavi trebala posvetiti veća pozornost pri popravcima slika, budući da bi neki od tih preslika mogli imati posebnu vrijednost obzirom na trag u našim arhivima o popravku i preslikavanju starih slika od strane slikara koji su poznati po svojim djelima ili im se dokumentima utvrđuje njihova pojava u srednjovjekovnom slikarstvu Dalmacije.²⁰⁾

²⁰⁾ *Isti*, n. dj., str. 94; *isti*, Zadarski srednjovjekovni majstori, Split 1959, str. 95.

MADONE DE BLAŽ JURJEV A ŠIBENIK

Davor Domančić

L' auteur publie une peinture — récemment découverte — de la Madone avec l'Enfant, de Blaž Jurjev Trogiranin (Blaise de Trogir) (46,7 x 30,3 cm.), le peintre le plus important de la période gothique en Dalmatie, de la première moitié du XVe. s. Cette peinture se trouvait dans une collection particulière de la ville dalmate de Šibenik; on peut donc en conclure que l'artiste l'a exécutée pour une église de cette ville. Par sa valeur artistique, elle compte parmi les oeuvres les plus significatives de ce maître, datant des années 30 du XVe. s. Après comparaison, les polyptyques de ce même peintre: celui de la cathédrale de Trogir et celui de la collection d'oeuvres d'art de l'église Ste — Barbe de Šibenik, qui se trouvait autrefois dans l'église romane ne St—Grisogone, s'en rapprochent le plus.

La peinture a été restaurée dans l'atelier de restauration de l'Institut régional pour la Sauvegarde des Monuments de la Culture à Split, et est conservée au Musée de la Ville de Šibenik.